

Ljudi in nebes; v nekoliko akademsko zadržanem dialektu Bologne, ki ne more prikriti eklektičnega slovarja z latinizmi, pa z racionalno ostrino izbrusnega konflikta med svetlobo in temo. Slikarska govorica Nemcev se oglašča zdaj z dobrodušno naivnostjo srednjeveških legend, drugič z zadržano rezkostjo gospodov, ki jim je etiketa na konici meča, s krajinsko romantiko in z dvornim koncertom, ki prisluškuje italijanskim mojstrom; cel Babilon umetnostnih govoric se preliva okoli prestola Marije Terezije. In spet smo sredi hladne domačnosti holandskih trgovcev, pomenimo se o viharjih in ladjah morja, se pomešamo med majhne ljudi in živalske črede, trepetamo pred razbojniki in se veselimo živali, rož, dobre jedače; še krajina nima tod nič herojskega na sebi, pač pa nas vablivo vsrkuje vase.

(Konec prihodnjič)

E. Cevc

GLEDALIŠČE

DVE PREMIERI V LJUBLJANSKI DRAMI

I

Shakespearov *Sen kresne noči*,¹ s katerim se je nova sezona in hkrati obnovljena Drama odprla, je bil umetniška nesreča, ki jo je skušal režiser v svoji polemiki z vodstvom SNG občinstvu obrazložiti z objektivnimi vzroki — z veliko časovno stisko pri vajah, ki so potekale sredi še nedokončanih zidarskih del v hiši. Na račun teh objektivnih okoliščin bi pač mogli šteti poleg nerazumljivega govora nekaterih igralcev še razne tehnične pomanjkljivosti, ne pa celotne zamisli tega Shakespearovega dela, ki je bila estetsko zgrešena. Te umetniške zmete sta krivi vsaj dve okoliščini čisto subjektivne narave: režiser s svojim izrazitim teatralnim navdihom je očitno precenjeval, in to ne prvič, prostorne zmogljivosti našega malega odra za velike skupinske nastope, kar je imelo za posledico, da »množica na odru« ni bila množica, marveč gneča, ki se je z baletnimi vložki še povečala. S svojim hrupom je bila daleč od skrivnostnega ljubezenskega snovanja poletne noči, ki je prizorišče in glavni akter te Shakespearove lirične komedije, dvorne oblike renesančne pastorale.

Druga okolnost, ki je sokriva umetniškega neuspeha te uprizoritve, je estetsko ideološke narave. V »Odlomkih iz režiserjevih zapiskov« (Gledališki list Drame SNG 1960/61, št. 1) polemizira režiser zoper romantično pojmovanje Shakespeara in pledira za realizem pri Shakespearu. Brez dvoma je mogoče govoriti o Shakespearovem ali boljše o elizabetinskem realizmu, saj je elizabetinski čas in z njim Shakespeare bolj kot katera druga doba tuja idealiziranju življenja, toda elizabetinski realizem je kot odsev renesančnega vitalizma in platonizma izrazito pesniški realizem, realizem pesniške metafore.

¹ Režija: dr. Bratko Kreft, scena: ing. arch. Niko Matul.

Elizabetinski realizem ima kaj malo skupnega z realizmom druge polovice 19. stoletja, ki vsebuje že elemente racionaliziranega prirodoslovja, poudarjene socialnosti in razrednega boja, in je več kot tvegano prenašati tak realizem na pesniško delo, kakršno je *Sen kresne noči*, ki je po svoji vsebini in svojem navdihu komična varianta ljubezenske tragedije Romea in Julije.

Posledica takega, v bistvu anahronističnega gledanja na oddaljeno dobo je bila vidna tudi v uprizoritvi sami. Poetična magija Shakespearovega dela je onemela in v ospredje so stopili vrli rokodelci, gledališki amaterji kot glavna atrakcija dela, se pravi: Shakespearova epizoda, ki naj parodira ljubezenske muke in zmede glavnega dejanja, je postala sama glavno dejanje. In da smo pravični, ti prizori so bili res mojstrsko odigrani.

Če se zamenjujejo estetski vidiki oddaljenih časov, se morajo nujno zamešati tudi stilni vidiki, stil odrske vizije in kostumov. V višini plavajoč trapez kot sedež božanskih osebnosti je rokoko, ne pa renesansa. Kostumi niso bili niti najmanj elizabetinski, tudi ne v najbolj širokem pojmovanju tega časovnega stila, prej neka zmes rokokoja in atomske dobe. Stilni eklektizem pa tudi na odru ni nikoli znak neke v sebi urejene in izravnane umetniške zamisli.

II

Drama Lorraine Hansberry s poetičnim naslovom *Grozna jagoda v soncu*² obravnava zelo preprosto življenjsko anekdoto ali situacijo: malomeščanska družina, ki se pogumno prebija skozi življenje: mati vdova, odrasel sin in hčerka ter snaha. Za vse člane te vrle družine pa je značilno, da strme kvišku, da se hočejo dokopati do svojega mesta na soncu. Mati Lena Youngerjeva hoče proč iz svojega zanikrnega stanovanja in sanja o svetli hišici z vrtičkom, sin Walter se hoče otresti svoje šoferske tlake, si kupiti točilnico in postati »boss«, samostojen gospodar. Beneatha se je vpisala na medicino in hoče postati zdravnica. Vsi sanjajo o osamosvojitvi, pri tem pa ne gre samo za socialni dvig, marveč za rasno emancipacijo, smo namreč v Ameriki, sredi zamorske četrti v Chicagu. Ljubezniva pisateljica Hansberry je svojim ljudem dala ugodno priložnost in ta priložnost je izplačilo življenjske zavarovalnine, ki jo dobi mati Lena po svojem možu in ki predstavlja za Youngerjeve precejšen kup denarja. Ta kup denarja namerava preudarna mati Lena razdeliti takole: z eno tretjino si misli kupiti hišico z vrtičkom v četrti belcev, drugo tretjino bi vložila v banko za študij svoje hčerke in ena tretjina bi ostala za Walterja in za vse kot priboljšek. Na ves ta denar pa je računal sin Walter, šofer, ki že nekaj časa z dvema tovarišema sanjari o gostinskem podjetju, o baru, ki se mu zdi prava zlata jama in edino primerno izhodišče za njegovo osamosvojitvev. Ker pa je mati ukrenila drugače, nastane spor med sinom na eni in materjo in hčerko na drugi strani. Na materin sklep reagira Walter popolnoma negativno. Svoje veliko razočaranje skuša utopiti v alkoholu, zanemarja službo pri svojem šoferskem podjetju, presedi po cele noči v razkošnih barih in se grize ob misli, da ne bo nikoli »boss«, lastnik takega imenitnega podjetja. Dobrodušna Lena nazadnje po-

² Drama v treh dejanjih. Režija in scena: ing. arch. Viktor Molka.

pusti. Ves denar, razen tistega, ki ga je dala za nakup hišice z vrtom, izroči Walterju, naj z njim samostojno gospodari v korist vse družine. Zaupa mu, saj je vendar Walter sin njenega moža, ki je vse svoje življenje garal samo zato, da bi pomagal družini iz bede in revščine, ki tepeta zamorsko raso. Toda z zaupanim denarjem se zgodi nesreča. Lahkomiselni Walter ga vloži v gostinsko podjetje, o katerem sanjari, ga izroči enemu izmed svojih »družabnikov«, ta pa ga poneveri in izgine neznano kam. Walterjeva preizkušnja kot samostojnega »bossa« se torej ponesreči in ta preizkušnja ima v igri simbolem pomen. S propadlim denarjem niso pokopani samo Lenini upi, da bi preživela svoja zadnja leta brez skrbi v svetli hišici z vrtičkom, pokopana je tudi njena ponosna želja, da bi hči Beneatha doštudirala, in zgubljen je zlasti njena vera v lastni rod in zamorsko raso, v njeno emancipacijo in njeno sposobnost biti enakopravna z belo.

Tu bi se morala ta drama o zamorski emancipaciji pravzaprav končati. A pisateljica jo nadaljuje kot melodramo z optimistično perspektivo in tik pred navidez brezupnim koncem se vse preobrne v dobro.

Lahkomiselni Walter je postavljen pred novo moralno preizkušnjo in jo tokrat vzdrži. Potem ko je zapravil zaupani mu denar, namerava kot družinski glavar že kupljeno hišico z vrtom prodati belcem, ki se iz rasne mržnje na moč branijo zamorskega sosodstva v svoji četrti. Tako bi dobil vsaj del očetovega denarja v roke in ga verjetno z novo nepremišljeno spekulacijo zapravil. Zdaj pa se mu mati Lena upre. Apelira na stremeljivost in drameči se ponos zamorske rase, ki se mora otresti ne samo zunanjih verig diskriminacijskih zakonov, ki jim jih nalagajo belci, marveč tudi skozi tisočletja prirojene nesamostojnosti, nepodjetnosti, onega usodnega deleža Afrike v sebi. Walter se ob zaklinjanju matere res zravna in zapodi vsiljivega belca iz hiše. Youngerjevi se bodo vendarle preselili v četrt belcev in bodo perspektivno držali in vzdržali svoje mesto na soncu.

Nekdo izmed premierskega občinstva me je po predstavi vprašal, ali se ne bi dala ta zamorska igra igrati brez rjave šminke. Vprašanje je vsebovalo vsaj dve stvari: očitno nezadovoljstvo z našimi zamorci na odru in pa misel, da bi igranje brez šminke bolj poudarilo samo idejo te drame. Nisem mu mogel pritrditi brez notranjih pridržov. Znanec je očitno mislil idejo *Koče strica Toma*. Toda ali je res samo ta misel, protest zoper zlorabljanje zamorskega človeka in poziv na človečanstvo belih glavna ideja te drame? Ali mlada zamorska pisateljica nekje v svojem besedilu, najbolj izrazito v obeh Walterjevih preizkušnjah, ne izprašuje vesti tudi svojim ljudem? Ali ne vsebujeta obe preizkušnji vprašanja: ali bodo njeni rojaki, ko bodo v bližnjih dneh zasedli svoje mesto na soncu, pokazali isto žilavo vztrajnost in isto duhovno podjetnost, ki so jo pokazali belci, ko so osvojili večji del sveta? Ali ni v podzavesti sicer bistrega in učljivega zamorskega človeka neki neracionalizirani nagoni svet, ki Walterju vzlic ugodnim priložnostim ne da, da bi postal »boss«? Ameriška zamorska pisateljica se zaveda tragičnega deleža Afrike v sebi in v svojih rojaki in v svoji igri tega problema tudi ne prikriva.

S tega vidika pa se *Grozna jagoda v soncu* ne da igrati brez rjave šminke, se pravi brez mimike in gestike, ki sta značilni za zamorsko raso, sta zunanji izraz njenega izredno živahnega, gibčnega pa tudi labilnega čutnega

temperamenta. Ta temperament pa belec le s težavo posname. Da se omejim samo na eno, toda najbolj značilno vlogo te igre: Baloh je kot Walter trenutke ekstatičnega veselja in trenutke grozljivega strahu na svoji poti iz sreče v nesrečo igral s pantomimičnimi sredstvi zamorskih zanešenjakov jazza, da bi nam tako pričaral breždanje nagonске globine zamorske rase.

Lorraine Hansberry je vzlic svojemu nagnjenju k melodramskim zaključkom izrazil dramski talent, vendar, menim, ne tolikšen, da bi nujno *moral* opozoriti nase repertoarno komisijo našega osrednjega gledališča, ki pa ima, na srečo mlade, simpatične zamorske pisateljice, zelo tanek sluh za zgodovinski koledar naše dobe.

Vladimir Kralj

OBVESTILO

Na pobudo uredniškega odbora »Naše sodobnosti« je bil dne 16. januarja t. l. v Ljubljani sestanek sodelavcev revije. Njen glavni urednik Drago Šega je poročal o delu uredništva in o razvoju revije v zadnjih petih letih. Sestanek je dal vrsto smernic in predlogov za nadaljnje delo. Izbran je bil tudi nov uredniški odbor, ki ga sestavljajo: Marjan Brezovar, Dušan Pirjevec, Drago Šega, Bojan Štih in Beno Zupančič.